

5a Jornada d'Estudis de l'Alt Urgell

Organyà (Alt Urgell)
Dissabte, 16 de novembre
de 2019

Organitza:

Col·labora:

Ajuntament
d'Organyà

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell

Consell Comarcal
de l'Alt Urgell

PROGRAMA

MATÍ

9:30 h. Presentació

10:00 h. Comunicacions

- Carles Gascón Chopo. *Els pariatges d'Organyà (any 1233)*
- Montse Riu Piqué. *Jordana de Caboet i Eliarda de Montellà, dues pelegrines de la vall de Cabó en època medieval*
- Francesc Subirats i Forns. *Les monedes de Castellbò*
- Joan Florensa Parés; Aniol Noguera Clofent. *L'Escola Pia d'Oliana*

11:30 h. Pausa

12:00 h. Comunicacions

- Daniel Fité Erill. *Apunts entorn de les bases del sostre demogràfic urgellenc de 1860: l'evolució demogràfica del poble de Gavarrà [Coll de Nargó, Alt Urgell] (1750-1920)*
- Guillem Martín Bellido; Josep Obiols Potensà. *Localització de la toponímia del solà del Vilar de Cabó*
- Valentí Turu Michels; Carles Gascón Chopo. *Ressenyes històriques sobre la fragilitat dels sòls de muntanya als Pirineus Orientals (Andorra-Alt Urgell-Cerdanya), una senyal secular de l'acció antròpica sobre el medi natural*
- Jordi Dalmau i Ausàs. *Règim de nevades al refugi de la Basseta (2008-2018)*

14:00 h. Dinar

PROGRAMA

TARDA

16:00 h. Comunicacions

-Jordi Pasques Canut. *La tosca de la font Bordonera*

-Pere M. Parés-Casanova. *El púdol (Frangula alpinus): retall d'una comunitat vegetal estressada*

-Carlos Guàrdia Carbonell. *Una aproximació a l'estudi del viari tradicional: el cas del municipi d'Alàs i Cerc*

-Jordi Piferrer Deu. *Peramola, Organyà, Cal Roger. Una xarxa d'evasió durant la guerra civil espanyola 1936-39*

-Pau Chica Fernández. *En nom de la revolució: el Comitè Local de Milícies Antifeixistes de la Seu d'Urgell (juliol 1936-juny 1937)*

17:30 h. Comunicacions

-Lluís Obiols Perearnau; Aniol Noguera Clofent. *Les Vistes d'Oliana*

-Carmen Xam-mar Alonso. *Introducció a la societat i l'activitat econòmica de la Seu d'Urgell (segles XVII i XVIII)*

-Carmen Xam-mar Alonso; Climent Miró Tuset. *Els significats de la forca del Firal del quadre Hèrcules i la Ciutat*

-Daniel Fité Erill. *La Seu d'Urgell en temps del bisbe Caixal: obertura urbanística i conflicte cívico-religiós (1853-1868)*

19:00 h. Cloenda

RESUMS
DE LES
COMUNICACIONS

ELS PARIATGES D'ORGANYÀ (ANY 1233)

Carles Gascón Chopo (UNED-IECAU)

El 26 de maig de 1233, Roger Bernat II, comte de Foix, i Berenguer de Cellers, prior de la col·legiata de Santa Maria d'Organyà, assolien un acord al voltant de la jurisdicció i les rendes de la vila d'Organyà, pel qual es repartien a parts iguals les rendes generades per la vila i el mercat, així com la jurisdicció de la vila amb el nomenament d'un batlle per cadascun dels senyors. En aquest darrer sentit l'acord, que seria designat com a Pariatge d'Organyà a partir de finals del segle XIX, esdevenia un directe precedent jurídic dels cèlebres Pariatges d'Andorra de 1278 i fou cabdal en l'evolució jurídica de la vila d'Organyà fins al final de l'Antic Règim. En la present comunicació revisarem les especificitats d'aquest acord i les posarem en relació amb la construcció o reconstrucció de la vila d'Organyà, segons un model de vila closa que, en el context del turbulent segle XIII, responia millor a les necessitats de defensa, tal com havia passat també a la Seu d'Urgell.

JORDANA DE CABOET I ELIARDA DE MONTELLÀ; DUES PELEGRINES DE LA VALL DE CABÓ EN ÈPOCA MEDIEVAL

Montse Riu Piqué

La documentació testamentària, així com les donacions, en el període medieval, evidencien que majoritàriament són els homes els que emprenen pelegrinatges als centres d'espiritualitat del món cristià. Tot i això, també es té coneixement de dones que s'embarquen en l'aventura de la peregrinació.

Dos testimonis de dones pelegrines són ben constatats a la vall de Cabó al segle XII. L'any 1115, **Jordana de Caboet** fa donació de béns a la canònica de Santa Maria d'Organyà abans de marxar a Jerusalem.

D'altra banda **Eliarda de Montellà**, l'any 1157 mana redactar dues donacions abans de peregrinar a Sant Jaume de Galícia, en les quals fa deixes de béns també a la canònica de Santa Maria d'Organyà.

Més enllà de la motivació espiritual, peregrinar representava per a les dones un pretext per abandonar els espais domèstics i entrar en un àmbit de llibertat, malgrat els perills que comportava el viatge.

Paraules clau: dones, edat mitjana, pelegrinatge, vall de Cabó, Camí de Sant Jaume.

LES MONEDES DE CASTELLBÒ

Francesc Subirats i Forns

El casament d'Ermessenda de Castellbò amb el comte Roger Bernat de Foix suposà el traspàs dels dominis vescomtals de Castellbò a mans de la noblesa franca. L'antagonisme entre Roger i la Mitra urgellenca devia repercutir de manera que mentre altres Mitres havien obtingut la facultat de batre moneda, com les de Vic i Besalú, la d'Urgell no en disposés, si bé tenia la d'autoritzar-la, com així consta en un document de 6 d'abril de 1587, mitjançant el qual el Capítol de la Seu atorgà llicència als cònsols de la vila d'Organyà per encunyar moneda *pro una vice tantum*.

En aquest marc, Roger obtingué, com a vescomte de Castellbò, el privilegi de poder batre moneda d'argent i de billó l'any 1374, i d'or l'any 1376. Tanmateix resta documentat que el 1618 s'encunyava moneda tant a la vila de Castellbò com a la Seu d'Urgell.

Sembla que cap d'elles casi amb les localitzades en les excavacions arqueològiques del castell de Castellbò. Tampoc se n'ha trobat cap exemplar, ja que probablement siguin difícils de reconèixer, com s'exposa en aquesta breu ponència, que pretén precisament esbrinar quines característiques físiques i monetàries devien tenir.

Paraules clau: Castellbò, monedes, Roger-Bernat, encunyacions, Marca Hispànica.

L'ESCOLA PIA D'OLIANA

Joan Florensa i Aniol Noguera

L'Escola Pia és el projecte educatiu que, en el context de la reforma de l'Església i dels canvis de l'edat moderna, va aconseguir un mètode per escolaritzar el màxim nombre d'infants de manera gratuïta. La idea fou impulsada a Roma, des de 1597, per Josep Calassanç, un mossèn del bisbat d'Urgell, que fundà l'Escola Pia.

A mitjans del segle XVII algunes viles de Catalunya ja havien demanat una Escola Pia en el seu municipi, però no va ser fins el 1683 que es van signar els primers acords per a una escola municipal a Moià.

La segona població que rebé els escolapis va ser Oliana, el 1690. Durant els més de 150 anys que l'escola fou oberta, els infants d'Oliana i de les poblacions de l'entorn hi van fer els estudis de primària: aprendre a llegir, escriure i comptar.

L'estudi presenta diversos aspectes inèdits sobre la fundació, evolució i tancament de l'Escola Pia d'Oliana, segona escola municipal de Catalunya.

Paraules clau: ensenyament, Escola Pia, Calassanç, Oliana.

APUNTS ENTORN DE LES BASES DEL SOSTRE DEMOGRÀFIC URGELLENC DE 1860: L'EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA DEL POBLE DE GAVARRA [COLL DE NARGÓ, ALT URGELL] (1750 – 1920)

Daniel Fité Erill

El creixement demogràfic desenrotllat a la nostra comarca entre 1750 i 1860 segueix essent a dia d'avui un tema pendent d'estudi. Aquesta comunicació vol donar a conèixer les conclusions extretes de l'estudi de varies poblacions del sud de l'Urgellet, centrant-se com a exemple de cas, en el model de creixement del poble de Gavarra, en el qual municipi i parròquia tenen uns límits similars. El treball vol intentar analitzar fins a quin punt una lleugera reducció de la mortalitat infantil, una elevadíssima natalitat i una major supervivència de les cohorts van permetre l'establiment de noves famílies conduint en un creixement accelerat fins a la segona meitat del segle XIX. Aquest creixement quedaria truncat pels efectes col·laterals de la integració dels mercats agraris, l'arribada de la fil·loxera i la crisi agrària del final del segle XIX, la qual sacsejà tot el continent europeu. Comparant també les dades extretes de Gavarra amb altres poblacions de l'entorn que patiren un creixement molt superior al de Gavarra, com ara Coll de Nargó, Alinyà o Perles (encara que cal prendre amb cautela les dades del cens de Floridablanca, 1787). En resum, vol ésser una primera aportació dins d'un estudi més ampli que inclouria els municipis de la Vall de Cabó, Organyà, Coll de Nargó i Fígols i Alinyà.

Paraules clau: demografia, sostre demogràfic 1860, microhistòria, història familiar, Gavarra.

LOCALITZACIÓ DE LA TOPONÍMIA DEL SOLÀ DEL VILAR DE CABÓ

Guillem Martín Bellido i Josep Obiols Potensà

Els noms de lloc són bàsics per a l'orientació en qualsevol àmbit. La toponímia és el primer element cartogràfic utilitzat per a situar-se i orientar-se, però no només identifica un lloc, sinó que a la vegada informa de la seva naturalesa.

El solà del Vilar s'estén, aproximadament, des de Boixedera fins a Ares, i entre els accidents geogràfics bàsics per orientar-se trobem les llaus i els serrats. Tots els llocs tenen un nom determinat i moltes vegades relacionat amb les característiques de l'entorn, com pot ser la llau de l'Espluga o el clot dels Canyers. A través dels serrats i les llaus hi ha camins que han sigut utilitzats per a la comunicació entre pobles, però sobretot també per accedir a llocs tan concorreguts fa uns anys com la font dels Herbals, diferents feixes, vinyes i boigots. A més dels llocs de conreu per part dels habitants del poble del Vilar i d'Ares, també s'han identificat cartogràficament cadolles, altres fonts, roques o construccions com el corral del Sastrellargo, entre altres. Aquesta localització ha permès conèixer més profundament indrets protagonistes de fets tan rellevants com la resolució del rapte del Favà a la collada del Notori, i també llocs emblemàtics com la roca del Frare, que a l'estar orientada plenament a l'oest servia per indicar l'hora del migdia solar, independentment de l'època de l'any. Aquest fet, així com la gran quantitat de noms que indiquen llocs concrets i d'altres de més generals, ens donen a entendre l'activitat i el saber fer dels habitants de la Vall de Cabó, molt coneixedors del seu territori.

La identificació dels topònims s'ha fet presencialment, sobre el terreny, i també amb l'ajuda dels sistemes d'informació geogràfica lliures i dades obertes de l'ICGC.

L'objectiu d'aquest recull de més de 200 topònims en una àrea d'un 7 km², és que el patrimoni cultural vinculat a la toponímia d'aquesta zona no es perdi en un canvi social i econòmic tan important i veloç com el que està succeint els darrers anys.

Paraules clau: toponímia, el Vilar de Cabó, onomàstica.

**RESSENYES HISTÒRIQUES SOBRE LA FRAGILITAT DELS SÒLS DE MUNTANYA
ALS PIRINEUS ORIENTALS (ANDORRA-ALT URGELL-CERDANYA): SENYAL
SECULAR DE L'ACCIÓ ANTRÒPICA SOBRE EL MEDI NATURAL**

Valentí Turu i Carles Gascón

Entre els dies 21 i 24 de juliol de 2015 es produïren a les parròquies d'Escaldes-Engordany i de Sant Julià de Lòria, al Principat d'Andorra, diverses incidències relacionades amb la xarxa hidrogràfica, que incloïen crescudes, desbordaments i talls d'aigua a causa de la seva terbolesa, relacionats amb la fragilitat dels sòls de Camp Ramonet i Camp de Claror, a la capçalera, que són agreujats per les activitats turístiques desenvolupades en aquests relleus aplanats que intensifiquen l'erosió.

Les fonts històriques apunten efectes similars al segle XIX als vessants de la serra del Cadí (esllavissades a Cornellana el 1877 i a Lletó el 1888). Les fonts geoarqueològiques senyalen l'extensió de les pastures de forma generalitzada, en un procés que començaria al segle XII i que assoliria el seu punt culminant cap a 1400, i efectes similars als descrits abans sobre l'antiga església de la Mare de Déu de la Trobada. A la Cerdanya es remarca que hi ha un increment de la cabana ramadera al segle XI i que augmenta de forma exponencial al segle XIII. També a Andorra s'hauria produït un increment progressiu de la cabana ramadera entre mitjan segle XII i culminant al segle XIII. S'apunta com a hipòtesi el fet que en l'època medieval l'augment de la cabana ramadera a les valls d'Andorra haurien produït una disminució significativa de la cobertura vegetal i, en conseqüència, l'increment de l'erosió, que podria estar relacionada amb un nou esdeveniment catastròfic a la conca del riu de Claror, cap a principis del segle XIII. En tot cas sembla que aquesta acció antròpica sigui secular i perduri fins els nostres dies. Les causes però són diferents segons el període històric, cosa que ha de fer reflexionar sobre la fragilitat dels sòls d'alta muntanya.

RÈGIM DE NEVADES AL REFUGI DE LA BASSETA (2008-2018)

Jordi Dalmau i Ausàs

El refugi de la Basseta es va inaugurar l'any 1969. En aquest mig segle, s'ha convertit en un dels equipaments d'alta muntanya més coneguts de l'Alt Urgell. En són bona prova els 60.000-70.000 visitants que rep cada any. El refugi fa les funcions d'allotjament i manutenció que al seu dia feia el santuari de Sant Joan de l'Erm. Els mesos d'hivern, quan l'antic santuari quedava colgat de neu, el refugi de la Basseta està a ple rendiment. Nogensmenys, es va construir per donar servei a la primera estació d'esquí nòrdic de Catalunya. Aleshores i ara, el calendari, quantitat i intensitat de les nevades determinen la durada i qualitat de les temporades d'esquí. Les mesures nivomètriques d'un lloc al llarg del temps ens descriuen, a escala local, l'evolució d'un dels principals meteors afectats per l'escalfament global: la neu. Aquesta comunicació exposa els paràmetres més rellevants de les nevades al refugi de la Basseta entre la tardor de 2008 i la primavera de 2018.

Paraules clau: refugi de la Basseta, Sant Joan de l'Erm, neu, nivometria, escalfament global.

LA TOSCA DE LA FONT BORDONERA

Jordi Pasques Canut

La font Bordonera, ubicada en terme municipal de Coll de Nargó, però nodridora de la vila d'Organyà, que s'abasta i rega amb la seva aigua, és una important surgència vaclusiana permanent i amb el cabal oscil·lant segons les èpoques de pluja o de secada. Com totes les font de tipus vaclusià, acusa molt les llevantades, períodes durant els quals pot arribar a multiplicar per vint el seu cabal. L'aigua de la font Bordonera prové de la serra de Sant Joan, que va des d'Organyà fins al Cap de Boumort, i constitueix una important barrera calcària, amb altiplans modelats per relleus càrstics.

La font Bordonera, degut al seu apreciable cabal, i a la seva alta concentració de carbonat calci, ha format una important potència de travertí, anomenat popularment pedra tosca o senzillament tosca. La tosca de la Bordonera ha estat emprada des de fa segles en la construcció, usada per obrar sobretot arcades de ponts, arcades de finestres i portes, cantoneres, pilars, etc, com podem apreciar en cases i eres de la vila d'Organyà i en els mateixos arcs del camí dels Pontarrons i també en les restes del pont del Diable, a Trespunts.

La comunicació vol explicar la dinàmica natural de la font Bordonera i l'ús de la tosca que la surgència ha creat.

EL PÚDOL (*FRANGULA ALPINUS*): RETALL D'UNA COMUNITAT VEGETAL ESTRESSADA

Pere M. Parés-Casanova (Departament de Ciència Animal, Universitat de Lleida)

En qualsevol ésser biològic pressions ambientals o genètiques poden provocar estrès, que en alguns casos pot expressar-se com a pèrdua de la simetria. La recerca en asimetries biològiques és un camp de treball que estem desenvolupant des de fa anys al Departament de Ciència Animal de la UdL, però que fins ara no havíem aplicat a l'estudi de plantes. L'objecte d'aquest treball és avaluar l'estrès en el púdol (*Frangula alpinus*) a través de la simetria foliar, comparant dues comunitats arvenses ben diferenciades: una de poc alterada, en condicions biòtiques òptimes, i una altra de fortament intervinguda per l'home. Per això, es va recollir un total de 56 fulles en bon estat, corresponents a 13 plantes diferents, a finals d'agost de 2019, a Bescaran, Alt Urgell. Es va fer el mostreig en 4 zones: 2 de riberals, al llarg del camí del riu de Bescaran (24 fulles) i 2 dels camins ramaders cap a la Reula i el Pla de Sorri (32 fulles). Les fulles van ser digitalitzades i processades amb tècniques de morfometria geomètrica. Després del tractament estadístic, es va observar que el grup "riberal" presentava uns valors de simetria més elevats que el grup "camí". Dues comunitats amb pressions diferents? Possiblement: la comunitat riberal, rica en sòl, fèrtil i humit; la comunitat de camí, que representa el corredor entre els conreus de la vall i les pastures supramuntanals, fortament i secular condicionada pel calçament i la herbivoria, sense disponibilitat permanent d'aigua; una comunitat vegetal que no és res més que retall sobrevivent, i estressat, de l'antiga vegetació que hi havia.

UNA APROXIMACIÓ A L'ESTUDI DEL VIARI TRADICIONAL: EL CAS DEL MUNICIPI D'ALÀS I CERC

Carlos Guàrdia Carbonell (Universitat de Barcelona; Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell)

A partir de la segona meitat del segle XX, la mecanització i la motorització progressives de la societat pirinenca comportaren la millora, l'eixamplament o la pavimentació de molts camins per al trànsit rodat amb automòbils, però també l'abandonament, el deteriorament i la desaparició de molts camins històrics d'origen remot, una situació que encara es dona avui en dia a diverses valls del Pirineu català. El present treball té com a objectiu identificar els camins rurals tradicionals públics del terme municipal d'Alàs i Cerc a partir de fonts documentals de diversa tipologia i d'una metodologia fonamentada en la interpretació territorial de les mateixes i l'observació de camp.

Paraules clau: viari públic, camins rurals tradicionals, titularitat municipal, fonts documentals, interpretació territorial.

PERAMOLA, ORGANYÀ, CAL ROGER. UNA XARXA D'EVASIÓ DURANT LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA 1936-39

Jordi Piferrer Deu

Una ruta d'evasió molt freqüentada a l'Alt Urgell durant la guerra civil espanyola fou anar a peu des d'Oliana fins a Andorra seguint camins paral·lels al riu Segre, pel seu marge dret.

Una coneguda xarxa d'evasió fou la que començava a Peramola amb la família Molleví, de Cal Mateu, ajudats pels Tonillo i gent de Pallerols, a la Baronia de Rialb (les cases de Vilaró i l'Ampurdanés), i coordinats tots ells pel Josep Boix, de la casa de Juncàs (Peramola).

La dona del Josep Boix, Maria Oste, era germana de la dona del Josep Ramonet, de Ca l'Armenter d'Organyà, de manera que les dues famílies col·laboraven en les tasques d'organització de les expedicions d'evasió.

Un amic del Josep Ramonet era el Josep Cirera, de Cal Roger de Bellestar, que fou un guia de varies expedicions cap a Andorra.

L'àvia de l'Eugeni Coll de la casa de Fenollet (Coll de Nargó) era germana de l'àvia del guia Josep Cirera, de manera que els de Fenollet participaven també activament en la xarxa d'evasió.

Altres contactes que tenia el Cirera a l'Alt Urgell, eren els Bentanachs de la casa de Baridà, els de la Reula, els de la Borda del Riu, els del poble d'Ares i finalment els del Mas d'Alins, ja a Andorra.

***EN NOM DE LA REVOLUCIÓ: EL COMITÈ LOCAL DE MILÍCIES
ANTIFEIXISTES DE LA SEU D'URGELL (JULIOL 1936 – JUNY 1937)***

Pau Chica Fernández

La comunicació proposada, pretén posar llum sobre la composició i obra del Comitè Local de Milícies Antifeixistes de la Seu d'Urgell i el seu directe successor, el Consell Municipal de Defensa i Economia de la Seu d'Urgell. L'article pretén dividir-se en 3 apartats.

La formació i composició del Comitè Local de Milícies Antifeixistes de la Seu d'Urgell, on es posarà l'èmfasi en alguns dels membres més destacats.

L'obra política i de govern d'aquest Comitè, tant durant l'estiu de 1936 com amb la seva transformació en l'anomenat Consell Municipal de Defensa i Economia (hereu de l'Ajuntament de la Seu d'Urgell entre octubre de 1936 i juny de 1937).

La caiguda del predomini anarquista a la Seu d'Urgell i la posterior judicialització d'alguns dels seus membres.

Paraules clau: Guerra Civil; anarquisme; La Seu d'Urgell; col·lectivitzacions; repressió.

LES VISTES D'OLIANA

Lluís Obiols Perearnau i Aniol Noguera Clofent

Durant els segles de l'època moderna, cada primer de maig es congregaven a Oliana els cònsols representants de la Seu d'Urgell, Sanauïja, Guissona, Tremp i Vilamitjana. L'assemblea tenia lloc a la capella dels Àngels i era coneguda com les Vistes d'Oliana. Aquestes localitats tenien tractaments similars entre elles en alguns aspectes jurisdiccionals, tal com apareix en diferents privilegis de 1363 i 1364.

Els cònsols de les localitats representades, totes sota la senyoria del bisbe d'Urgell, tractaven sobre temes d'interès comú, especialment aquells que representaven algun greuge amb el bisbe. Destaquen aquelles problemàtiques relacionades amb el bandolerisme, els camins, els impostos o la relació amb els oficials eclesiàstics.

L'estudi s'ha realitzat gràcies a les actes que es conserven als arxius comarcals de l'Alt Urgell i del Pallars Jussà i que permeten presentar diversos aspectes inèdits de les reunions que van tenir lloc entre els anys 1543 i 1721 i alguns antecedents, com ara l'estructura de l'assemblea, la seva evolució o la polèmica sobre les despeses que suposaven els dinars dels assistents.

Paraules clau: Oliana, jurats, assemblea supramunicipal, senyoria episcopal

INTRODUCCIÓ A LA SOCIETAT I L'ACTIVITAT ECONÒMICA DE LA SEU D'URGELL (SEGLES XVII I XVIII)

Carmen Xam-mar Alonso

En aquesta proposta de comunicació analitzarem alguns aspectes de la vida de la Ciutat d'Urgell als segles XVII i XVIII. Ens referim a aspectes com l'estructura de la població, l'activitat laboral, les fonts de treball i riquesa i l'organització productiva del seus habitants. Una recerca que junt a l'estudi demogràfic, que fa uns anys va publicar aquesta mateixa revista d'*Interpontes*, pretén contribuir a la reconstrucció del passat d'aquesta societat.

Les fonts documentals base d'aquesta recerca són: els llibres sacramentals de les parròquies de Sant Ot i Sant Miquel de l'Arxiu Diocesà d'Urgell, les actes de Consell i Ajuntament i els censos i recomptes de població de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell.

Paraules clau: població activa, migració, activitat econòmica, organització productiva.

ELS SIGNIFICATS DE LA FORÇA DEL FIRAL DEL QUADRE HÈRCULES I LA CIUTAT

Carmen Xam-mar Alonso i Climent Miró i Tuset

En aquesta comunicació analitzarem un element emblemàtic representat en el quadre Hèrcules i la Ciutat, exposat a l'Espai Ermengol, i obra del pintor Ot Palol, de vers l'any 1701. Es tracta de la força que, l'any 1700, s'aixecà a la partida del Firal de la Seu d'Urgell per a executar públicament Josep Pesquer, reu convicte de l'homicidi de Miquel Vila. Aquest esdeveniment serà el fil conductor que ens permetrà reflexionar sobre la justícia senyorial, els protocols que regulaven el lliurament de criminals entre diverses jurisdiccions i la teatralització i ritualització de les execucions públiques en l'àmbit de la Seu d'Urgell del canvi de segle.

Les fonts documentals base d'aquesta recerca són: els llibres de Consell i del Racional de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell; els llibres sacramentals de les parròquies de Sant Ot i de Sant Miquel de l'Arxiu Diocesà d'Urgell; i Conclusions criminals de la Reial Audiència de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Paraules clau: justícia, forques senyorials, execucions públiques, protocols.

LA SEU D'URGELL EN TEMPS DEL BISBE CAIXAL : OBERTURA URBANÍSTICA I CONFLICTE CÍVICO-RELIGIÓS (1853-1868)

Daniel Fité Erill

El concordat de 1851 va posar les bases d'una nova relació entre el poder civil i l'Església catòlica, després de la ruptura que va suposar el procés desamortitzador. Aquest nou *statu quo* va coincidir a la Seu d'Urgell amb l'arribada del carismàtic bisbe Caixal. La present comunicació vol donar a conèixer alguns dels esdeveniments que succeïren en aquells anys, sota el teló de fons d'una obertura urbanística de la ciutat, amb la construcció del nou Seminari, l'enderrocament de part de les muralles i les complexes relacions entre el poder civil liberal i el religiós, que emergiran en nombroses ocasions al llarg d'aquells anys. Com per exemple, amb l'intent de convertir una part de la Casa Consistorial en un teatre al costat de l'església de Sant Francesc, o en les crisis de subsistència que se succeïran al llarg d'aquests anys.

Paraules clau: Seu d'Urgell, Regnat d'Isabel II, Bisbe Caixal, política municipal i urbanisme.

Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell

Cr. Sant Ermengol, 71

25700 La Seu d'Urgell

Correu electrònic: iecalurgell@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/institutdestudiscomarcals.alturgell/>